

מבט קווירי על הסכסוך הערבי-יהודי

יובל יונאי

החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

מצעד הגאווה. צילום: סמדר שרון, תל-אביב, יוני 2001

הקדמה

אחת הקריקטורות הזכורות לי מתקופת הקיבוץ היא של חבר קיבוץ נבוך העומד לפני שורת חאים במכבסה הקולקטיבית הנושאים כתובות כגון "צבעוני", "כותנה", או "פיזמות", ושואל "מה לעשות עם פיזמה צבעונית מכותנה?" נראה שמבוכה אקזיסטנציאלית זו אופיינית לא רק לבדים שמהם עשויים בגדינו אלא גם לזהויות שמהן מורכבות נפשותינו. הפוליטיקה של הזהויות יצרה ונוצרה מתנועות שהדגישו מרכיב מסוים של זהות; ארגוני נשים, מזרחים, פלסטינים, הומואים ולסביות. ואיפה יפעלו "הומואים פלסטינים"? שואלים הנבוכים; ומה צריך לעשות כותב שורות אלה, שאף על פי שהוא הומו, ועל אף שהוא יודע שהומואים יהודים רבים עדיין סובלים בשל מיניותם, מרגיש שבעת הזאת חשוב לפעול דווקא נגד הגזענות היהודית כלפי הערבים, אף על פי שבחברה הערבית אחיו ההומואים עדיין מדוכאים ומושפלים?

המתנגדים לפוליטיקת הזהויות מצביעים על דילמות אלה כדי לטעון שאין הצדקה לפוליטיקה מתבדלת של זהות ומבקשים לקדם תפיסות אוניברסליות-לכאורה של חירות, צדק חברתי ושוויון. אלא שעד עתה לא הצליחה תפיסה "אוניברסלית" זו במשימתה וספק אם תצליח בעתיד. הקונסנזוס ההגמוני בארץ מסרב להרחיב את גבולות הקולקטיב ולאמץ אסטרטגיה רבת-תרבותית הכוללת תרבות ערבית, כפי שהוא עדיין הומופובי ומגדיר את המיניות התקינה על פי המוסכמות שלו. פוליטיקת הזהויות הפרטיקולרית-לכאורה עדיין אפקטיבית בעולם שבו תפיסות "אוניברסליות" משכפלות היררכיות של כוח. התנועה הפמיניסטית פתרה את בעיית ההיברידיות בעזרת הוספת עוד כמה תאים למכבסה: "נשים מזרחיות", "נשים לסביות" ו"נשים ערביות" (או "פלסטיניות"); זו מדיניות "הרבעים" המפורסמת, שלמרות הבעייתיות שלה מהווה עדיין את הפתרון החלקי המעשי היחיד לדילמה זו. אבל איפה לשים נשים לסביות פלסטיניות, ביי-סקסואליות מזרחיות, פועלות אשכנזיות, נתמכות סעד דוברות רוסית, או נשים נוספות שלא שייכות לשום תא או ששייכות כ-בזמן לתאים שונים? האם הניסיון לפתור כך את בעיות הזהות אינו מוביל לפרימה מוחלטת של האריג החברתי במקום לתפירת הזהויות השונות לכדי חברה סולידרית אחת?

החיבור הקצר שלהלן אינו מוסיף נימוקים מלומדים לדין, אלא מחבר יחד כמה סיפורים, אנקדוטות וציטוטים ממגוון מקורות שונים. הציר המרכזי של הסיפורים הוא השילוב של השסע הלאומי המפריד בין פלסטינים ליהודים והשסע המיני המפריד בין הומואים לסטרייטים. כפי שנראה, המציאות יוצרת מצבים מורכבים ומוזרים הנובעים מן המיקום של פרטים שונים ומן הזהויות שהם מאמצים. אני סבור, גם על סמך סיפורים מעין אלה שיובאו כאן וגם על סמך ניסיוני האישי, שהתפיסה הליברלית מטאטאת את הבעייתיות מתחת לשטיח ולכן היא דכאנית. הפוליטיקה של הזהות, גם אם יש בה סכנות, היא לעתים האופציה היחידה העומדת על סדר היום. הפתרון טמון, לדעתי, בהמשך פוליטיקה זו של זהות אבל בכיוון המעודד "זהויות קוויריות", מושג שאותו אבהיר בסיום.

מערכה א: שחר (Sumaka'i Fink and Press 1999, 15–49)

תמונה I — דראג בעזה: שחר — ספק ילד, ספק נער, בן 13, בן מתנחלים במושב בסיני, בראשית ההתפתחות של התודעה ההומוואית שלו — מבקר עם אביו בשוק בעזה ורואה צעירים ערבים מחזיקים ידיים

ומתחבקים. "חשבתי שזה הדבר הכי טוב בעולם. ראיתי את הילדים הולכים יד ביד עם הגלימות המתנופפות, כאילו שהם היו (דראג) קווינס. זה היה נהדר".

תמונה II — ניצול קולוניאלי: שחר מסתובב לבד בחולות ופוגש נער בדווי. הנער הבדווי "עושה לו ביד" עד שהוא גומר; שחר יודע שהוא צריך "להחזיר טובה", אך הוא מתמלא בושה — בשל האקט המיני או בשל הקשר עם ערבי? — ובורח; הנער הערבי רץ אחריו, מקלל ומנסה לקבל את מה שמגיע לו.

תמונה III — "נוער התחייה" בגן העצמאות: בגין וסאדאת חותמים על הסכמי קמפ־דייוויד; שחר, כבר בן 16, מתגייס ל"נוער התחייה", משתתף בהפגנה בתל־אביב נגד הנסיגה מסיני ומנצל את ההזדמנות לבקר בראשונה בחייו בגן העצמאות, מקום המפגש העיקרי להומואים באותו זמן; שחר מעשן בגן סיגריה ראשונה; גבר ניגש אליו והם מתחילים לדבר. אחר כך הם הולכים לשיחים; הגבר הבוגר מוריד את התחתונים של שחר; שחר גומר; האקט המיני נגמר והם שוב מדברים; שחר מספר על המבוכה והבלבול שלו.

תמונה IV — זיון וחינוך פוליטי: ארגנטינה; שחר, תרמילאי ישראלי בדרום אמריקה, פוגש בחור צעיר ומזדיין אתו; מתברר שהבחור הוא ממוצא פלסטיני; הבחור הפלסטיני בשוק ממפגש עם בחור ישראלי; שחר "מחנך" אותו ומסביר לו מדוע הישראלים צודקים.

תמונה V — מאקטיוויזם לאומני לאקטיוויזם הומואי: שחר, עתה תומך שמאל מובהק, ממלצר בבית קפה בתל־אביב; עורך דין נכנס עמו לשיחה ואומר שטויות על הומואים; שחר בעל המודעות הפוליטית, עדיין בארון ביחס להוריו, אינו יכול להבליג ועונה בתקיפות ובלי להסתיר את העדפותיו המיניות: "למה אני לא יכול לחיות עם מי שאני אוהב?"

מערכה ב: וליד (שם, 197–219)

I — שפה וזהות: וליד, סטודנט ערבי בטכניון, בן ל"פליטים פנימיים" מן הגליל, שגדל בחיפה: "היום אני יכול לחשוב הן בערבית והן בעברית, תלוי בנושא. אני לא מסוגל לחשוב על הנדסה בערבית — אני לא רגיל להשתמש במינוח הטכני בערבית. כך גם הומוסקסואליות זה משהו שאני חי בעברית... למרות ההבדלים בין יהודים לערבים אני חושב שהרבה יותר קל לפגוש יהודים, להיות חבר של בחור יהודי; הרבה יותר קשה למצוא גברים ערבים" (שם, 205).

I — מניעת הפתעות: מודעה בעיתון: "סטודנט ערבי,

נראה טוב, אנושי וחביב, מחפש צעיר אינטליגנטי ועדין לקשר ארוך טווח". "שמתי 'ערבי'", הוא מסביר, "כי לא רציתי הפתעות".

מונולוג II — סרקאזם: "כן, חשתי בקשר בין מין, פוליטיקה וצבא — כפי שנהוג לומר, 'לדפוק את הערבים' — אבל בעצם בדרך כלל אני הייתי הטופ [הצד החודר — י.י.]. לא, לא [בתגובה למבוכה של המראיינים?], זו רק בדיחה, רק בדיחה. אבל ברצינות, אני חושב שהצלחתי לשמור כל דבר לחוד, אני לא יודע" (שם, 207–208).

מונולוג III — גישה מחקרית: "תמיד אמרתי [במודעות] שאני ערבי; חשתי שזו תהיה רמאות אם אני לא אומר זאת. [אבל חשבתי ש]מגישה שיווקית, היה עדיף שאני לא אגיד זאת. שחורים ולבנים בארצות הברית אולי נמשכים זה לזה; כאן זה אחרת; אנחנו במלחמה... אבל לא הייתי בטוח, אז עשיתי כמה ניסיונות [כאמור, תלמיד בטכניון!]... ודחיתי את השלב שבו אני מודה שאני ערבי כדי לראות כמה רחוק אני יכול ללכת; תרגיל סטטיסטי".

תמונה II — הניסוי כמעט נגמר באסון: וליד עונה על מודעה של חייל; "לא סיפרתי לו שאני ערבי, כי הוא היה בקבוצת הניסוי". לאחר שהם מחליפים מכתבים, החייל מציע שוליד יבקר אותו בבסיס. לבסוף הם נפגשים בעיר התחתית בחיפה, ולאחר בחינה הודית הולכים לביתו של החייל. בדרך מתברר לוליד שהחייל חבר בתנועת הנוער של "כך"; הוא מתלבט מה לעשות: "פחדתי פחד מוות", הוא אומר. הם מגיעים לחדר של החייל; דגל צהוב של "כך" פרוס על הקיר; "זה היה נורא, נורא, נורא"; וליד פוחד לעזוב; החייל מספר לו שלפעמים הם הולכים להפגנות להרביץ לערבים; "אני גם הייתי בחלק מההפגנות האלה. זה היה מאוד מפתיע לשמוע את הגירסה של הצד השני. היה אפילו משהו נחמד בזה". החייל מתעניין במבטא שלו, ווליד מספר שהוא נולד בדרום אמריקה; החייל שואל למי הוא מצביע בבחירות; וליד מסביר שהוא מצביע לשמאל, כי בדרום אמריקה הוא ראה איך זה להיות נרדף בשל השייכות לקבוצת מיעוט; "מעולם לא שיקרתי כה הרבה, אבל להגיד לך בכנות, הבחור היה אדיוט גמור". וליד מעדיף לא לקיים מגע מיני; הוא פוחד מה תהיה התגובה כשיתגלה שהוא לא נימול, אבל הוא לא יודע איך לצאת מן הסיפור; הוא ממציא תירוץ: אמו יהודייה אבל אביו לא; הבחור מתעקש; הם מזדיינים. הבחור החביב מציע להסיע אותו הביתה; וליד מסרב בנימוס; הוא יוצא והולך בלוק אחד בשלווה מדומה ואז פורץ בריצה מהירה לתחנת האוטובוס ועולה על האוטובוס הראשון בלי לברר לאן הוא נוסע, רק כדי להיות רחוק משם.

תמונה III – שיתוף פעולה עם נציג הכיבוש ומחאה (1988):
 שלוש לפנות בוקר; וליד חוזר מזיון עם חייל; שינה קצרה; שמונה
 בבוקר: וליד מתייצב בשערי הטכניון להפגנה נגד הכיבוש ודיכוי
 האינתיפאדה (שם, 208). "חשבתי כל הזמן, כמה זה לא הגיוני; זה לא
 התאים, אבל אני לא יודע, הצלחתי לשמור את שני הדברים ביחד; זה
 חלק מהחיים; ככה זה בחיים".

מערכה ג: "זה קשה"

דיאלוג בקפה "בינינו", רח' הלל, חיפה, סוף ינואר 2001.
 זיכרון אישי; משוחזר חלקית

רקע: המחבר וחברתו דלית נפגשים עם ארכעה פעילים של חד"ש
 באגודת הסטודנטים, החוגגים את הישגם בבחירות לאגודת הסטודנטים
 (מקום שלישי, תשעה נציגים מתוך 41) ואת ההסכם הקואליציוני עם
 תא "דור שלם"; בראשונה יש סגן יו"ר ערבי והכרה של האגודה בוועד
 הסטודנטים הערבי. לאחר ששאדי, חבר ועד הסטודנטים הערבים, "בוחרן"
 את שמאלניותם של המחבר ושל דלית בשאלה, האם הם תומכים בזכות
 השיבה של הפליטים הפלסטינים? הוא עובר לנושא אחר ומספר בגאווה,
 שההסכם הקואליציוני קורא גם להכרה בנישואים אלטרנטיביים.

דלית: זה כולל גם נישואים בין בני אותו מין?

שאדי: לא.

דלית: למה לא?

פעיל נוסף בתא חד"ש באוניברסיטה (בדיפלומטיות): עוד לא חשבנו
 על זה.

שאדי (בתמימות של צעירים, מסרב להתחמק): אצלנו הומוסקסואליות
 לא כל כך מקובלת.

המחבר: אתה חושב שאין הומואים ערבים?

שאדי: אני יודע שיש.

המחבר: ולא מגיע להם...

שאדי: כל אחד יכול לעשות מה שהוא רוצה.

דלית: זה לא מספיק; צריך להיאבק כדי שיכירו בזכויות שלהם.

שאדי: אבל זה קשה.

דלית (בחיוך ניצחון): ולהחזיר שלושה וחצי מיליון פליטים זה לא קשה?

פעילה נוספת: (חוזרת לשולחן לאחר שיחת טלפון דחופה)

דלית: מה את חושבת? (מסבירה לה את הוויכוח)

פעילה (בנחרצות מחויכת): זה משום שהוא גבר ערבי פרימיטיבי.

פועלים ופולסטינים מול הומואים ונשים: ציטוט אקדמי

"אחת הדרכים לבחון את מה שבית המשפט העליון עושה, ולא רק אומר, היא לראות את מי בחברה מרגיזות פסיקותיו. ובכך, את מי מרגיז בית המשפט העליון באחרונה? את קהילת העסקים בישראל? לא. את משרד האוצר? לא. את הצבא ומשרד הביטחון? בקושי. את הדתיים? כמובן, ואף זאת רק במספר מועט יחסית של פסקי דין סנסציוניים, שכולם עוסקים בזכויות 'פיקנטיות', זכויות המעניינות רק את הציבור 'היאפי' בישראל, כמו זכותם של הומוסקסואלים ליחס שווה מצד מעסיקהם, או זכויות אנשי עסקים חילונים לייבא בשר חזיר, ...זכותן של נשים להתמנות למועצות דתיות, וכיוצא באלה פיקנטיות" (מרמור 1997, 141).

פיקנטריה

"כשאמא שלי אמרה לי, שאם אני רוצה להיות הומו, אז לא בבית שלה, אני חשבתי לעצמי — מה אני אעשה עכשיו, לאן אני אלך? הרגשתי כאילו היא מסלקת אותי מהבית, מהמקום היחיד שהיה לי. זה כל כך פגע בי, שרציתי למות. לא ידעתי מה לעשות, אז ניסיתי להרוג את עצמי" (ראיון עם הומו שלא הצליח להתאבד, גיל 1997, 60).

פרלמנטריזם (דברי הכנסת, כרך 60, 2614–2618, 1971). חלק מדיון בהצעת החוק של ח"כ אורי אבנרי לביטול הסעיף האוסר מגע מיני שלא כדרך הטבע)

ח"כ מרדכי סורקיס (המערך): "בימים אלה אין לחברי הכנסת דאגות אחרות — רק לטפל בחוק הזה? כל הבעיות האחרות שלנו כבר נפתרו. ח"כ אבנרי כבר פתר את בעיותיו בעולם הזה ובעולם הבא... והתפנה לעניין זה ומעסיק בכך את כנסת ישראל. יש לנו עניינים רציניים הרבה יותר. אינני יודע מה הביא את פודגורני [נשיא ברית המועצות — י.י.] לקאהיר. הוא בוודאי לא בא לבדוק אם ביטלו שם חוקים. ...בימים אלה, כאשר הנוער שלנו וחיילינו שומרים על קיומנו, עתידנו וביטחוננו, צריך להודיע שהכל בטל ומבוטל?"

ח"כ אורי אבנרי: "ח"כ סורקיס אמר: הנוער השומר על קיומנו. האם אתה יודע, ח"כ סורקיס, האם מישהו יודע כמה מן השומרים על קיומנו הם קורבנות חשאיים של החוק הזה [האיסור על משכב זכר]?"

ח"כ מנחם ידיד (גח"ל): "זוהי עלילה על הנוער".

“חיילינו השומרים על קיומנו, עתידנו וביטחוננו” — הצד העליז

“המ”מ היה מאוד נחמד, גם בחור חכם. היו קוראים לו ה'דוגמן'. היה יפיוף כזה. נראה לי שהוא היה הומו גם, אולי, לא יודע, הוא מאוד חיבב אותי. הוא תמיד רצה שאני אהיה לידו ותמיד דאג לי... נראה לי שהיה לו איזה עניין בי. גם לפי טון הדיבור שלו, הוא היה קצת מעכס כזה, למרות שהיה מאוד גברי... היה לו די סטיל כזה. היה הולך עם תחתונים של ירחוני אופנה” (ראיון עם חייל קרבי, קפלן 1999, 106–107).

“כשחזרתי לצבא [מחופשת מחלה] עברנו להיאחזות. זה היה שיא הפעילות ההומוסקסואלית שלי בצבא. הכל שם היה חופשי love and peace כזה, מאוד פתוח לכל... היתה אווירה מאוד הומואית כזאת. כל ההומואים שהיו שם יצאו החוצה. זה היה מאוד מקובל. היה לי שם איזה חבר שהיה סטרייט לגמרי, אבל מאוד אהבתי אותו כזה. מאוד אהבנו אחד את השני. הייתי כל הזמן אתו, הם היו בטוחים שאנו זוג... גם מ”פ ההיאחזות ידע מזה. במסיבת סיום רקדתי ורקודים אירוטיים עם איזה מישהו שם, עוד אחד... נשכבתי עליו וזה, עד שהמ”פ הוריד אותי ממנו. הוא אמר שזה כבר מוגזם” (שם, 108–109).

“חיילינו השומרים על קיומנו, עתידנו וביטחוננו” — הצד העצוב

“היו תצפיתנים שם לידנו שהיו צלפים... אם היו רואים מישהו היו צולפים עליו... אחד מהם אמר לי, 'בוא תראה משהו'. אני מסתכל ורואה שני מחבלים מזדיינים בתחת, מזיינים אחד את השני בתחת, זה היה מצחיק. כזה בהמות כאלה. הצלף אומר לי, 'עכשיו תראה משהו', דופק לזה שמקבל בתחת כדור במצח. השני מה זה נלחץ, פתאום הוא מת לו. זה היה רע. היינו מה זה אכזריים. אכזריות, אבל זה מלחמה” (שם, 111).

מלבנון באהבה

“הייתי רוצה שגם בישראל וגם בלבנון יפסיקו לשדר מסרים שליליים האחד על השני. אני מאוד גאה להיות בישראל ולהשתתף בשבוע

הגאווה. המסר הקטן שלי לקהילה ההומו-לסבית הישראלית הוא, שביחד נוכל להשיג הרבה יותר ממה שהפוליטיקאים מסוגלים לעשות. ובשנים הקרובות, אם הם ירצו או לא, נצמד ביחד במצעדי הגאווה" (גי'אד, לבנוני בן 34, המתגורר בביירות, שהגיע לתל-אביב בשבוע הגאווה, ביוני 2000, הזמן הוורוד 48, ינואר 2001).

חיבור אישי

ב-1993, לאחר שנים של הדחקה, מאבקים פנימיים ולבטים קשים, יצאתי מן הארון. זה היה סופו של תהליך אישי ארוך, אבל זה היה גם תוצאה של אקלים חברתי אחר, שנוצר בזכות מאבק הזהות. תוך כדי תהליך היציאה מן הארון הצטרפתי ללמבדא, קבוצה של סטודנטים ואנשי סגל הומואים ולסביות בחיפה. "וליד" היה בין יוזמי הקבוצה, וגם זה שסיפר לי על הקבוצה והזמין אותי אליה. בקבוצה זו, בגיל 36, פגשתי מקרוב, בראשונה בחיי, ערבים באופן אישי ובנסיבות שוויוניות. הקהילה ההומואית — ולא הצבא, כפי שנטען בדרך כלל — היתה גם "כור ההיתוך" שבו יצרתי — שוב, בראשונה בחיי — קשרים קרובים עם מזרחים לא "משוכנזים" ממושבי עולים, משכנות עוני ומעירת פיתוח. אחר כך נעשיתי פעיל בקהילה ההומו-לסבית, כי רציתי והרגשתי חייב לעזור לאחרים "כמוני", כפי שפעילים אחרים הצילו אותי.

היום אני עסוק יותר בפעילות הקשורה למאבק בכיבוש ובגזענות נגד ערבים-פלסטינים בארץ. אני מודע לכך שיש עוד הרבה סבל בשל זהויות מיניות "אחרות", אבל נראה שהמצוקה של הפלסטינים — מצוקה שכאזרח ישראלי אני אחראי לה לפחות בצורה עקיפה — מפריעה לי יותר. אילו צי זמן חייבו אותי לבחור בין פעילות פוליטית למען "הסקטור שלי" לבין פעילות לביטול עוולות חברתיות במישור אחר. בחרתי באפשרות השנייה, אבל גם בפעילות זו איני יכול להתעלם מההומואיות שלי. השיחה בבינינו, שממנה הבאתי ציטוט קצר לעיל, ממחישה את המבוכה הנוצרת לא פעם במפגש עם פעילים פלסטינים, למשל כשמתחילים לדבר בנוכחותי על לסביות ועל הומואים בלי לדעת שאני גם "כזה"; כמו לפני שנים, אני שוב מתלבט האם לצאת מן הארון ולהיחשף כהומו; האם חברי הפלסטינים לא יהיו במבוכה? האם הם ימשיכו לחפוף בסולידריות שלי אתם?

לדילמה באיזו פעילות חברתית להתמקד יש גם מקבילה פוליטית: האם להצביע למפלגה היחידה שיש בה תא הומו-לסבי רשמי, המפלגה

של "הסקטור שלי", או להעדיף מפלגה שיש בה שותפות מלאה בין ערבים לבין יהודים, אבל היא מגלה הססנות רבה בתמיכה בהומואים ובלסביות. שתי המפלגות סיפקו לי בית; בשתייהן לא חשתי לגמרי "בבית".

הערות סיום

אני לא הנושא של מאמר זה; אני רק חלק, פרט קטן בפסטיש הגדול הרבה יותר, הקרוי "החברה הישראלית". מה שניסיתי להמחיש בעזרת הקטעים שלעיל הוא העושר האינסופי של המציאות החברתית והמורכבות שלה; "למציאות יש דמיון עשיר, וגם היא עצמה לא ענייה", כתב אלתרמן. נער יהודי מגלה את מינותו "האחרת" בהתנחלות בסיני, נמשך לגבריות "אחרת" בעזה ומשלב הפגנה נגד הסכם השלום עם מצרים בביקור ראשון בגן העצמאות בתל-אביב; בחור ערבי צעיר, המסוגל לחשוב על ההומואיות שלו רק בעברית, מפגין נגד הכיבוש כמה שעות לאחר סטון עם חייל ישראלי; חייל הומו חבר בתנועת "כך" של כהנא; חייל הומו אחר רוקד עם אהובו הסטרייט במסיבה בהיאחזות ומוזמן, בזמן ובמקום אחרים לגמרי, לראות איך חבר לנשק רוצח בדם קר פלסטיני או לבנוני בעת אקט מיני הומוסקסואלי. קטעים סוריאליסטיים שלא הייתי מאמין להם, אילו לא הייתי נתקל בדומים להם בחיי האישיים.

יש הרואים בעיסוק בפוליטיקה של הזהות בכלל, ובזהות ההומואית או הלסבית בפרט, טרנד אופנתי המיובא מארצות הים. אבל בשבילי, הפוליטיקה של הזהות אינה משחק אינטלקטואלי אלא עניין חיוני ועיסוק יומיומי. הזהות — המינית והלאומית, האתנית והמגדרית, המעמדית והתרבותית — מעסיקה אותנו לא רק בקלפי ובפעילויות פוליטיות, אלא גם במיניאטורות הקטנות של החיים, כמו בעת מפגשים אינטימיים; בלבנון נתקל גיא בהומופוביה של חברו לנשק; בדרך למיטה פוגש וליד בחור שאוהב להרביץ לערבים.

השמאל ה"מסורתי", הן בגוון הליברלי שלו והן בגוון הסוציאליסטי, מציע מודל אוניברסלי לכאורה, שבו זהויות לאומיות, אתניות, מיניות ומגדריות לא יהיו רלוונטיות; כולם יהיו חופשיים להתנהג בהתאם לטבעם וכולם יהיו חלק מן הסולידריות הקולקטיבית המחברת את כל בני האדם. סוציאליסטים וליברלים תוקפים, אפוא, את פוליטיקת הזהות, את "האויב הפוסטמודרני", בטענה שהיא פוגעת בסולידריות כלל-אנושית זו על ידי הסתגרות בקהילות הומוגניות של

מזרחים, של נשים, של הומואים, של ערבים, של רוסים או של אתיופים. הניסיונות של שחר, של וליד ושלי כאילו מאששים טיעון זה, שהרי אם איננו חשים בטוח בשום תא, אולי אכן צריך להרוס את כל המחיצות ולחבור לזהות הבסיסית שלנו כבני אדם?

אלא שחזון אוניברסלי זה אינו אלא אשליה, המשמשת כמנגנון דיכוי בעצמה. חזון זה פותר את הבעיה באותה צורה שבה תוכנית כביסה אחת "פותרת" את בעיית המיון בכביסה: אין מה להתלבט, אבל כל מה שאינו מתאים לתוכנית — נהרס. תחת הכיסוי של ההטרסקסואליות והאוניברסליות איבדתי את הצבע והטעם הייחודיים של המיניות שלי. תחת הכיסוי של הציונות האוניברסלית, האידיאולוגיה הציונית הרסה אריגים יהודיים מזרחיים שלא עמדו בחום ובסחיטה של "תוכנית הכביסה" שנקראה "כור ההיתוך", שרק במסגרת פוליטיקה של זהות מזרחית נעשה ניסיון להציל את שרידיהם. את אזרחי ישראל הפלסטינים, לעומת זאת, מידרו בכל זאת מן המכבסה המשותפת, בשל אותה סתירה מוזרה שבין אוניברסליזם מודרני ללאומיות.

אבל האם המחיר של פוליטיקת הזהויות איננו גבוה מדי? האם היא איננה מובילה להתפוררות הסולידריות הכלל-אנושית? אני סבור שלא. בניגוד למה שחושבים, הפוליטיקה של הזהות אינה מחייבת הסתגרות בתוך זהות אחת; להפך. הפוליטיקה של הזהות מאפשרת לנו להבין גם מה מרגישים מיעוטים מדוכאים אחרים. בפריס, על גדות הסיין, גיליתי יחד עם קולגה סטרייט מזרחי, ששנינו "יצאנו מן הארון" — אני כהומו, והוא כמזרחי, לאחר שנים רבות שבהן הוא החביא את מזרחיותו; בלי היציאה שלי מן הארון, היה לי קשה יותר להבין אותו, ואני מניח שגם לו היה קשה יותר להבין אותי שלא דרך ה"אחרות" שלו. ואילו חבר אחר, הומו שיצא מן הארון לפני שנים רבות לאחר תהליך אישי ארוך ומתיש, סיפר לי, שרק באחרונה הוא הבין עד כמה הוא הדחיק את המזרחיות שלו; ההדחקה של המזרחיות היתה יותר עמוקה מזו של ההומואיות. הזהות ההומואית שלי איננה, אפוא, התבדלות ואדישות לכאב של מי שאינו חבר בקהילה ההומואית או ההומו-לסבית, אלא היא דווקא מה שמקשר אותי לבסיס סולידריות אנושי רחב יותר. בזכות הכאב שלי, בזכות תחושות ההשפלה, הפחד וההסתרה — אני יכול להבין כאב של אחרות ושל אחרים; בזכות השחרור שחשתי כשמצאתי את הקהילה ההומו-לסבית שלי, בזכות הגאווה שבהתגברות על הסטיגמה, אני מבין את הצורך של נשים ושל מיעוטים אחרים ליצור לעצמם "מרחבים בטוחים". כאמור לעיל, הקהילה ההומו-לסבית היתה זו שהפגישה אותי

בראשונה עם "האחר" הלאומי והעדתי והמעמדי והמגדרי, בסיטואציה של שותפות ושוויון.

סולידריות כזו אפשרית, בתנאי שהפוליטיקה של הזהות אינה מחקה את הפוליטיקה הליברלית וכופה זהות אחת, הומוגנית וסטנדרטית, על כל חברי הקבוצה, אלא תומכת בזהויות שטבען קווירי (queer), כלומר זהויות המבוססות על טשטוש הגבולות בין קטגוריות חברתיות ועל עירובן וחיבורן באמצעות בני כלאיים שונים. התיאוריה הקווירית (queer theory) צמחה מתוך תיאוריה פמיניסטית ומתוך המחקר ההומו-לסבי, ועסקה בעיקר בטשטוש הגבולות שבין נשים לגברים ובין אנשים בעלי מיניות (sexualities) שונות – לא כתרגיל תיאורטי מתוחכם, אלא מתוך המציאות המגוונת, שכללה צירופים וחיבורים מוזרים ובלתי צפויים. פוליטיקה קווירית של זהות במישור האתנו-לאומי מביאה, אפוא, לא להסתגרות בתוך הקבוצה ולאכיפת זהות יהודית או פלסטינית או מזרחית או אחרת על חברי הקבוצה, אלא להפך, להכרה ולקבלה של הרבגוניות של זהויות אתניות ולאומיות ושל הצירופים ההיברידיים השונים בתוך כל קבוצה. רק פוליטיקה קווירית כזאת של זהות תוכל להגשים את השחרור והשוויון שהפרויקט המודרני הבטיח, מבלי להיהפך למלכודת הכופה זהות אוניברסלית אחת על כל האחרות ובכך הופכת לבית כלא חדש המנציח את חוסר השוויון.

ביבליוגרפיה

גיל, שרון, 1997. ניסיון התאבדות כנקודת מפנה בחייהם של מתבגרים הומוסקסואלים. עבודת גמר לתואר מוסמך, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.

מרמור, אנדרי, 1997. "ביקורת שיפוטית בישראל", משפט וממשל ד: 133–160. קפלן, דני, 1999. דויד, יהונתן וחיילים אחרים: על זהות, גבריות ומיניות ביחידות קרביות בצה"ל. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

Sumaka'i Fink, Amir, and Jacob Press. 1999. *Independence Park: The Lives of Gay Men in Israel*. Stanford: Stanford University Press.

